

Сайтът **desebg.com** публикува част 2 от поредицата, посветена на политиката на БКП, довела до упадъка на българското селско стопанство още по време на нейното управление далеч пред 10 ноември 1989 г.

Припомнянето на истинските факти е отговор на лъжата, изречена от лидера на БСП и ПЕС Сергей Станишев, че резултатът от първите студентски протести е довеждането на СДС на власт, който съсипал селското стопанство. Манипулативното внушение на Станишев е, че и днешните студентски протести са вредни, защото са против „доброто“ управление на кабинета Орешарски, подкрепян от БСП, без който страната ще бъде съсипана.

Материалите са част от документалната книга на разследващия журналист Христо Христов [„Тодор Живков. Биография”](#) (2009), в която той изследва и политиката на БКП в земеделието. Той цитира показанията на редица бивши комунистически дейатели, свързани с работата в този сектор, направени под клетва по дело № 4/1990 г. на Главна прокуратура, разследваща причините за икономическата катастрофа, завещана от БКП през 1989 г.

В [част 1](#) от поредицата се представя насилственото отнемане на земята от комунистическата партия и гигантоманията в селското стопанство, като един от характерните белези на комунистическото управление при Живков.

Ценообразуване по социалистически

Погрешното структурирането на селското стопанство не е единственият недостатък на отрасъла. Негативна роля изиграват цените и ценообразуването в него. След 1970 г. започва все повече да се стяга обръчът на централното управление и регулиране на процесите в селското стопанство. Всички икономически средства, методи, лостове и регулатори подчиняват своето действие на административната воля на държавата.

Като се започне от 50-те години, почти на всеки 10 години се променят критериите, които служат за регулиране доходността от селското стопанство. Характерното е, че те служат за определяне на степента на икономическото въздействие на базата на субективната оценка и на грубото администриране в подходите. Това заедно с игнорирането на ролята на цената на селскостопанската продукция не може да се преодолее от извънценовите форми като премии, надбавки и други.

Десетилетия наред изкупните цени на селскостопанските продукти запазват ниско равнище, докато цените на средствата за производство, енергоносители, препарати, торове, резервни части непрекъснато увеличават стойността си. Въведена е погрешната практика да се планират предварително загуби в отрасли като животновъдството, някои подотрасли на растениевъдството – захарно цвекло, тютюн, пшеница, както и в производството на някои зеленчуци, което става причина те да липсват на пазара.

Този проблем довежда до положението в много случаи договорите между производителите и търговските организации да се сключват по “силов” път. Производителят е незаинтересуван от производството на някои земеделски продукти и не желае да ги произвежда поради високата им себестойност и реципрочно ниската им продажна цена. През тези десетилетия в България не се извършва ценообразуване по пътя на калкулацията на фактическите разходи, за да бъде реално и съответстващото на тях заплащане. Не се отчита и факторът на районите, където се произвежда селскостопанска продукция. Например изкупната цена на пшеницата остава една и съща за цялата страна – 0,12 лв., както за полупланинските райони, така и за равнинните.

Бившият министър председател Станко Тодоров посочва:

„Ценовата политика беше погрешна. Премахването на рентата и натуралното разплащане доведе до практическото приравняване на селяните до промишлените работници, но при по-ниско заплащане и по-лоши социално-битови условия. Чувствам и своя политическа отговорност, че като член на Политбюро не оцених голямата опасност и не се противопоставих на преобразуването на кооперативните стопанства в АПК, тъй като практиката доказа, че при нашите условия най-добри резултати и най-добра форма на организация са кооперативните земеделски стопанства.

Въобще създаването на АПК беше една грандомания в управлението. Тодор Живков като инициатор на тази идея и основен организатор непрекъснато подчертаваше своята роля за това пред наши и чужди ръководители, дипломати, че с АПК сме създали най-крупните земеделски стопанства, а практиката показва, че те се оказаха най-неефективни.”

Нереалното заплащане на селскостопанския труд

Написано от Христо Христов
Вторник, 12 Ноември 2013 10:11

Заплащането на труда в сектора също е нереално. Фонд “Работна заплата” е поставен на последно място. Още през 60-те години започва практиката на годишното изготвяне на списъци със земеделски стопанства, за чието съществуване правителството хвърля милиони левове. През 1969 г. Министерският съвет утвърждава поредния списък от 113 кооперативни стопанства за подпомагане с бюджетни средства (по доклад на министъра на земеделието и хранителната промишленост Вълкан Шопов и на Стоян Сюлеймезов, председател на Централния кооперативен съюз).

Общо за страната тези надбавки възлизат близо на 600 000 лева субсидия от държавния бюджет. Това не помага за задържането на работната ръка, а броят на земеделските организации, които всяка година получават субсидии, се увеличава.

Бившият председател на НАПС и секретар на ЦК на БКП Васил Цанов посочва:

„Условията на труд през всичките тези десетилетия не се променяха по начин, който да ги стимулира. Селскостопанските работници бяха лишени от транспорт и ходеха пеша до обектите. В много от отраслите ръчният труд остана основен вид и не се облекчаваше с въвеждането на модерни и механизирани начини. Липсваше пропорционалност в заплащането на труда в селското стопанство и в останалите отрасли на икономиката. То винаги е било в ущърб на селскостопанските производители. И понеже това продължаваше с десетилетия, голяма част от селяните емигрираха в градовете, където в индустриалните отрасли заплащането беше по-високо.“

Техническата изостаналост

Незадоволителното техническо обезпечаване на селскостопанските производства води след себе си верижни проблеми. *“Материалната база в селското стопанство не можеше да гарантира въвеждането на модерни съвременни способности за производство, които да доведат до непрекъснато повишаване на обема и качеството на продукцията. Основният източник на оборудването беше от социалистическите страни, а неговото ниво не беше на най-съвременен равнище.*

Например един комбайн съветско или полско производство имаше далеч по-ниски

Лъжата на Станишев за студентите и земята. Част 2: Как БКП уби българското село

Написано от Христо Христов
Вторник, 12 Ноември 2013 10:11

качества от този, произведен в капиталистическите страни. При неговата експлоатация нивото на производителността беше по-ниска и с по-големи загуби при прибирането на реколтата. В някои отрасли на селското стопанство въобще липсваше оборудване на съвременен ниво – зеленчукопроизводството, лозарството, овощарството, тютюнът се обработваше и прибираще на нивото отпреди 9 септември 1944”, признава Васил Цанов.

В животновъдството се въвеждат в експлоатация някои агрегати като доилни, хладилни камери и други, но това съвсем не е достатъчно, за да гарантира повишаването на производителността. Васил Цанов допълва:

„Състоянието с резервните части за селскостопанското оборудване направо може да се каже, че беше ужасно. Външнотърговските централи, вносителки на селскостопанска техника, въобще не обезпечаваха вноса с резервни части. Това довеждаше до огромни затруднения в експлоатацията. По тази причина ремонтите се извършваха със стари и употребявани части, което на практика довеждаше до това, че един ремонт на трактор го оскъпяваше до степен, по-висока от цената за нов трактор, а освен това се намаляваха и експлоатационните му качества. През последните 5-6 години селското стопанство работеше в 70-процентов мащаб с амортизирани машини.

Може да се каже категорично, че висшето държавно управление не осигуряваше на

Написано от Христо Христов
Вторник, 12 Ноември 2013 10:11

селското стопанство лимити и средства за внос на механизация, оборудване и резервни части, които да му гарантират условия за съвременно ниво на производство. Това беше вследствие на партийната и държавна политика през последните десетилетия, когато селското стопанство беше в неприоритетна позиция, а същевременно голяма част от доходите от него се преразпределяха за така наречените приоритетни икономически отрасли в машиностроенето и електрониката. На практика се получаваше така, че то беше един от основните кредитори за “модерните” икономически отрасли, а същевременно не ползваше никакви облаги от това.”

Убийството на българското село

През 70-те години Държавният съвет, на чело на който стои Тодор Живков лансира идея, която правителството претворява в решение, с огромни негативни последици напред във времето. С него селата в страната се разделят на два типа – със затихващи функции и перспективни. При първите е преустановена всяка дейност за развитието им в социално, битово и производствено отношение и са оставени на изживяване, което води до заличаването им от географската карта.

Развитието на селото като цяло в социално-битово отношение остава като второстепенна грижа на държавата и това рефлектира в увеличаващата се диспропорция между града и селото. Закриват се много училища и част от търговските дейности, което затруднява селяните и ги принуждава да пътуват при допълнително влошено транспортно обслужване до градовете за редица стоки. Здравеопазването, особено в селата със затихващи функции, остава примитивно.

Станко Тодоров потвърждава тези факти:

„Идеята за разделянето на селата беше една вредна по своите последици идея на Съвета по управление към Държавния съвет и секретаря на съвета Тодор Божинов около 1975 г.. Това доведе до закриването на пунктовете за услуги и началните училища, прогони по-младите хора към по-големите селища. Така тези села останаха без работна ръка и това доведе до намаляване на производството на селскостопанска продукция и увеличение на пустеещите обработваеми земи.

Написано от Христо Христов
Вторник, 12 Ноември 2013 10:11

След 9 септември 1944 около 17 пъти бяха извършвани структурни и други промени в Министерството на земеделието. Включително имаше период в началото на 80-те години, когато то беше ликвидирано и заменено от НАПС. Той беше замислен да намали бюрокрацията в ръководството на селското стопанство, но на практика я увеличи.”

Емил Христов, секретар на ЦК на БКП и член на Държавния съвет, както и съветник на Живков, допълва:

„Грешките, свързани с обезлюдяването на селата, големите миграционни процеси от селото към града са свързани с недостатъчните грижи за развитието преди всичко на условията на труд и с лошите битови условия. Това не може да се компенсира с дотации и високо заплащане на труда. Съвременният човек в България по-малко се интересува от размера на дохода, отколкото от това да живее в добри битови условия.

През тези години на село не бяха създадени тези условия, поради което голяма част, особено от младото поколение, все повече предпочита да живее в града, макар и с по-ниска заплата. Причината за отчуждаването на производителите от собствеността в ТКЗС, АПК и НАПС е тяхното постепенно одържавяване, постепенното ликвидиране на кооперативната им същност.”

Кризата в селското стопанство в края на 70-те години

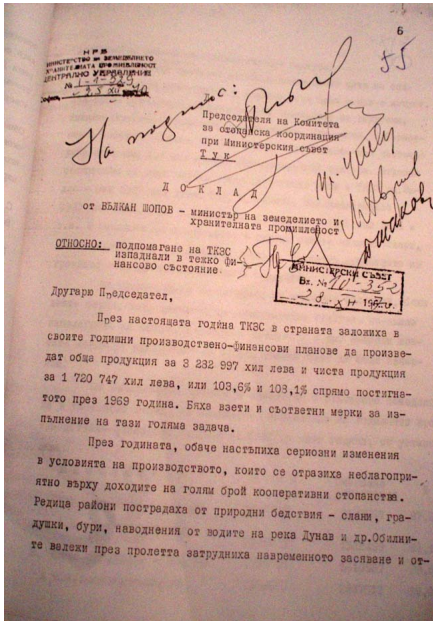
През 1979 г. се приема нов икономически механизъм специално за селското стопанство. Основните му елементи са ограничаване на задължителните показатели за селското стопанство до пет, и то само за суровини, които влизат в националните баланси – пшеница, царевица, месо, мляко и тютюн. За всички останали аграрно-промишлените комплекси сами разработват свои производствени програми. Целта е по този начин да им се даде свобода. Преминава се към нова данъчна система, като всички данъци се заменят с рентен данък, диференциран според природо-климатичните условия. За първи път се прави опит да се премине към международни цени на изкупуване на селскостопанската продукция.

„Дотогава в страната действаха наши собствени вътрешни изкупни цени, които не

Лъжата на Станишев за студентите и земята. Част 2: Как БКП уби българското село

Написано от Христо Христов
Вторник, 12 Ноември 2013 10:11

съответстваха на международните и даже бяха в противоречие с тях”, посочва Тодор Божинов, първи зам.-председател на Министерския съвет по икономическите въпроси (1979-1984).

По това време обаче проблемите в селското стопанство се задълбочават, особено в планинските и полупланинските райони. В края на 1980 г. правителството налива 200 млн. лева за “надбавки към изкупните цени и за подпомагане на аграрно-промишлените комплекси и другите селскостопански организации от планинските и полупланинските райони”.

Както и в другите важни отрасли на икономиката и в селското стопанство Живков прилага на практика идеи, които произвеждат негативни последици, а последвалите реорганизации за тяхното отстраняване се превръща в хронична характеристика на властта му.

Бившият министър на икономиката и планирането Стоян Овчаров признава:

„Особено тежко за икономиката по своите последици беше политиката в селското стопанство. Особено значение за упадъка в селското стопанство имат необмислените реорганизации от ТКЗС в обединено ТКЗС, АПК и НАПС. В резултат на това в селското стопанство се разви гигантомания, наруши се естествения ход на селското стопанство и се стигна до обезлюдяване на българското село”.

Тенденцията в забавянето на развитието на селското стопанство за сметка на машиностроенето и електрониката, започнала през 70-те години, през следващото десетилетие довежда до все по-задълбочаващи се проблеми в сектора, а това от своя страна влошава цялата икономика. Дотогава средно износът на селскостопанска продукция в конвертируема валута е в размер на 400-500 млн. щатски долара. От 80-те години производителността в отрасъла започва да спада, като от 1985 г. в страната започват да се внасят традиционно произвеждани продукти – фасул, лук, картофи, които в предишни периоди България е изнасяла.

След 1985 г. вносът на селскостопанска продукция възлиза на около 400 - 500 млн. долара.

Станиш Бонев, зам.-председател на Министерския съвет (1981-1985) смята, че „причина за проявата на кризисни явления е рязкото спадане на прираста на националния доход, получаван от селското стопанство от началото на 70-те години. Това доведе до намаляване на селскостопанските ресурси, а в последните години до внос на зърно за фураж, на плодове и зеленчуци и други стоки, на които България е била традиционен производител”.

СЛЕДВА: Загубите и дълговете на селското стопанство в края на управлението на БКП.